

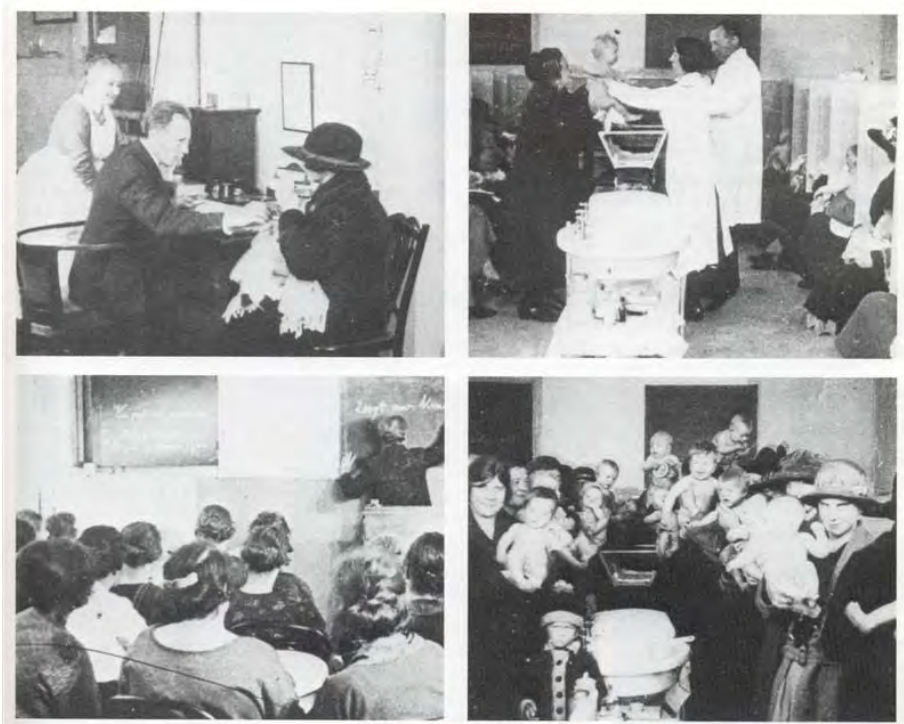

Initiatiefnemer eerste Consultatiebureau in 1901

Broer Pieter Bernard Plantenga (1870-1955)

De initiator van de Nederlandse consultatiebureaus voor zuigelingen werd op 11 mei 1870 in Den Helder geboren. Na zijn opleiding aan het Haagsch Gymnasium liet hij zich in 1890 aan de Rijksuniversiteit te Leiden inschrijven als student geneeskunde. In december 1896 deed hij zijn artsexamen en werkte daarna gedurende ruim een jaar als assistent van de Leidse hoogleraar (inwendige) geneeskunde Willem Nolen (1854-1939). Onder diens leiding schreef hij zijn proefschrift dat hij in mei 1898 te Freiburg im Breisgau verdedigde en dat handelde over de waarde van 'het voedingsclysma' (Der werth der Nahrungsklystieren). Kort daarvoor had hij zich gevestigd als huisarts in Den Haag (Regentesselaan 270). In die rol maakte hij kennis met de praktijk van de zuigelingenzorg en kwam hij tot zijn initiatief om in Nederland het eerste 'consultation des nourrisons' te openen.

Door zijn werk op het terrein van de zuigelingenzorg heeft Plantenga blijvende betekenis gekregen voor de Nederlandse gezondheidszorg, maar het zwaartepunt van zijn wetenschappelijke werk bleef toch liggen op het terrein van de voedingsleer. Zijn studies over de zogeheten 'alimentaire intoxicaties' (1917, 1924) en de disfagie bij het jonge kind (1929) trokken in brede kring belangstelling. Voor zijn bijzondere opvattingen over De voeding van de zuigeling op constitutionele basis ('s-Granvenhage 1950) kreeg hij daarentegen weinig bijval.

Dr. B.P.B. Plantenga tijdens het spreekuur op het consultatiebureau voor zuigelingen aan de Regentesselaan (links boven) en tijdens een moderschaps-cursus (linksonder). Op het bord noteert dr. Plantenga het beklende advies 'Zoogt uw kind!'

Rechtsboven: de wachtruimte, waarvan de overzichtelijke indeling met behulp van tussenschotten en het centrale gedeelte voor lichamelijk onderzoek geheel verloren gaan bij het maken van de foto rechtsonder waarop de moeders hun baby's in beeld brengen. Deze foto's hingen tot 1990 in het consultatiebureau.

Verslag van B.P.B Plantenga over de oprichting van het eerste consultatiebureau (1901)

Gebaseerd op deze beginselen [namelijk van H. de Rothschild, directeur van 'Gouttes de lait' te Parijs, v.L.) heb ik getracht eene inrichting in Nederland tot stand te brengen. Daartoe heb ik in December 1901 gehuurd te 's-Gravenhage, Regentesselaan 94, tot tijdsbesparing in de onmiddellijke nabijheid mijner woning, een voor mijn doel zeer passend benedenhuis.

Beneden bevat dit twee ruime kamers en suite met flinke serre, ruime keuken en nog drie kleinere kamertjes boven elkaar. De voorkamer staat door middel van een deur, welke tot de vestibule toegang geeft, met de straat in gemeenschap, zoodat de kinderwagens gemakkelijk van de straat in dit als wachtkamer ingericht vertrek kunnen rijden, waar een rij van eenvoudige houten stoelen voldoende ruimte tot herberging der wagens vrij laat. Door middel eener porte brisée geeft deze wachtkamer toegang tot de achterkamer en de serre. De beide laatste worden gebruikt voor consultatie en onderzoek. Om dit zoo geschikt mogelijk te maken, zijn zoowel de achterkamer als de serre van een afzonderlijke gaskachel voorzien en beide door glazen schuifdeuren van elkaar gescheiden. Aldus bestaat er gelegenheid de serre afzonderlijk tot eene hooge temperatuur te verhitten, zonder dat men genoodzaakt is zelf gedurende het zittingsuur daarin te vertoeven. De serre bevat dan ook, behalve de kachel en een waschbeken, de bascule, waarop de kinderen bij voldoende verwarming der serre zonder schade geheel naakt kunnen worden gewogen. Voorts twee tafels, ieder gedekt met een van 'imperméable' voorzien matrasje tot onderzoek. Zoowel de mand der bascule als de matrasjes worden even vóór het gebruik gedekt met schoone, op een rekje voor de kachel verwarmde doeken. Bovendien bevat de serre nog een paar stoelen, welke beslist noodzakelijk bleken, omdat de meeste moeders vooralsnog niet te bewegen zijnn de kinderen op de matrasjes in plaats van op schoot aan en uit te kleeden. De tafels met de matrasjes blijven echter voor het onderzoek onmisbaar. De serre biedt derhalve gelegenheid om twee kinderen gelijktijdig te helpen.

De consultatiekamer bevat in het midden een flinke tafel, gelegenheid gevend tot het bijhouden der boeken enz.; aan de wanden twee eenvoudige geschilderde tafels tot herberging van flesschen, instrumenten, enz. en een vierkante tafel met zwart blad, waarop microscoop, reagentia, enz. in het kort alles wat noodig is voor een behoorlijk onderzoek van melk en faeces. Vlak bij deze tafel bevindt zich een met 'imperméable' gedekt en dus gemakkelijk te reinigen tafeltje, waarop de te onderzoeken luiers kunnen worden uitgespreid. Verder de noodige stoeien.

Een kleine zijkamer leent zich zeer geschikt wanneer het er op aan komt een oogenblik met iemand alleen te zijn bijv tot het ontnemen van zog en anderszins. Twee kamertjes zijn nog ongebruikt en kunnen zoo noodig ingericht worden tot tijdelijke opname en herberging van patiëntjes, wat echter nog niet noodig is geweest, daar ik voor dit doel tot op heden steeds over een andere gelegenheid heb mogen beschikken.

De keuken is geheel en uitsluitend voor de melkbereiding ingericht. Voor de sterilisatie wordt gebruik gemaakt van de apparaten van Soxhlet. Echter overtuigd zijnde van de bezwaren eener langdurige verhitting en ovenNegende de groote onkosten en moeilijkheden, welke aan een snelle afkoeling na kortere verhitting verbonden waren, zoodra met een zeer groot aantal flessen zou moeten worden gewerkt, heb ik de volgende wijze van steriliseeren bedacht en doeltreffend bevonden. De melk, welke betrokken wordt van een leverancier die de bewijzen heeft geleverd mede te willen werken, wordt 's avonds zoo spoedig mogelijk na het melken, nadat zij in flesschen is gedaan (welke ieder ongeveer 750 gram inhouden). gedurende één uur tot 74°Celsius verhit. Daarna wordt de melk in de melkinrichting zelve

gedurende langen tijd op lage temperatuur gehouden. Deze flesschen melk worden 's morgens omstreeks 8 uur aan de inrichting bezorgd. Nadat de melk voor de kinderen is bereid en verdeeld, wordt zij gedurende vijf minuten in het toestel van Soxhlet op kookhitte verwarmd. Het is mij gebleken, dat op deze wijze, dus zonder langdurige hooge verhitting, volkomen sterile melk wordt verkregen.

De melk wordt met geregelde tusschenpoozen door mij scheikundig onderzocht, ten eerste om de deugdelijkheid te controleren, ten tweede om de juiste samenstelling te leeren kennen, wat natuurlijk voor een rationeele verdunning gewenscht is. Om de melk zoo min mogelijk in samenstelling te doen wisselen, beschik ik over melk van een zeker aantal koeien, welke des zomers op aparte uitgezochte weiden grazen en des winters uitsluitend met hooi, lijnkoeken en zemelen worden gevoed. Door deze bijzondere voeding in den winter blijft de melk superieur van samenstelling, doch er moet iets meer voor worden betaald.

Bij mijn werkzaamheden wordt ik bijgestaan door eenige dames die geheel belangloos haren tijd en krachten geven voor het goede doel. Voor het schoonhouden der inrichting moet van gesalariëerde hulp worden gebruik gemaakt, welke onder leiding en toezicht der dames haar arbeid verricht. Wij gaan als volgt te werk: bevinden zich op het consultatie-uur, 's namiddags van 2 tot 3 uur, kinderen in de wachtkamer, dan worden er twee in de serre gebracht om daar door de moeder te worden ontkleed voor weging en verder onderzoek. Terwijl dit geschiedt, zijn de serredeuren gesloten en worden achtereenvolgens in de consultatiekamer binnen gelaten de moeder, broer of zuster van de in behandeling zijnde kinderen, die de mandjes met leege flesschen en gummie-schijfjes terugbrengen, de luiers laten zien en verslag doen van wat van belang is te weten. In een boek, waarin ieder kind eenige pagina's voor zich heeft, teekent een der dames de dagelijksche bijzonderheden aan en tevens de samenstelling van het voedsel, zooals dat iederen dag voor ieder kind voor den volgenden dag wordt vastgesteld. Gedurende het onderzoek der faeces worden de ledige flesschen nagezien (de gebroken flesschen moeten worden vergoed) en door volle vervangen.

In vereeniging met de controle op de gewichtstoename en algemeene ontwikkeling van het kind is het behoorlijk onderzoek der faeces niet alleen van de grootste beteekenis bij het vaststellen van de samenstelling van het voedsel, dat aan een bepaald kind zal worden verstrekt, maar tevens stelt het ons in staat om zeer vroegtijdig zich ontwikkelende digestiestoornissen te herkennen en ons er van te verzekeren, dat door de moeders geen ander voedsel wordt bijgevoerd. Komt een kind voor de eerste maal, dan wordt eerst de volledige anamnese opgenomen en genoteerd; vervolgens wordt het onderzocht, gemeten en gewogen en wordt het voedsel voorgeschreven, waarvan vermoed wordt dat het geschikt zal zijn. De volgende dagen leeren dan of dit zoo is, dan wel of de samenstelling er van in den een of anderen zin moet worden gewijzigd. Aldus voorzichtig probeerend, komt men vrij spoedig tot een goed resultaat en kunnen tal van bezwaren worden uit den weg geruimd, welke onoverkomelijk zijn, wanneer de kunstmatige voeding zonder deze volledige en dagelijksche controle wordt toegepast. Te meer zal de behandeling eenvoudiger en zullen de resultaten beter worden, wanneer dergelijke inrichtingen in grooter getale worden opgericht. De ouders zullen er dan meer aan gewoon worden deze inrichtingen te benutten voor consultatie ten behoeve hunner kinderen en de kinderen derhalve bij onvoldoende borstvoeding dadelijk voorzichtig met koemelk kunnen worden gevoed, terwijl zij thans meestal eerst dan komen, wanneer een vooraf slechte of in het geheel niet geleide voeding hen tot een bedenkelijken graad van athrepsie heeft gebracht. Te meer ben ik hiervan overtuigd, omdat de resultaten bij de kinderen, wier voeding ik van den aanvang af onder deze strenge controle heb geleid, zoo buitengewoon gunstig zijn. Slechts zeer zelden trad een stoornis op, en deed zich zulk een voor, dan was deze meestal reeds na weinige dagen weer hersteld. De dieëtetische

behandeling der voedingsstoornissen heeft de meeste kans van slagen, wanneer de afwijking vroegtijdig wordt herkend.

Sinds de oprichting, zijn door mij 74 zuigelingen ingeschreven en werd aan 61 kinderen gedurende korter of langer tijd voedsel verstrekt. De overigen zijn meestal kinderen, die leden door onvoldoende zogsecretie der moeder, waarbij door een behoorlijke regeling van de voeding der moeder de secretie is hersteld en het kind weer behoorlijk in gewicht toenam. De gemiddelde tijd, gedurende welken aan een kind voedsel wordt verstrekt, is ongeveer 6 maanden. In het algemeen geldt als regel, dat het kind ontslagen wordt, zoodra het met onverdunde koemelk kan worden gevoed. In de zomermaanden kan desnoods de melkverstrekking nog iets langer worden voortgezet. Op dit oogenblik regel ik dagelijks de voeding van 31 kinderen en meen ik, dat één geneesheer, wil het werk goed gedaan worden, niet meer dan 50 kinderen per dag kan helpen, waarvoor een zittingsduur van ongeveer twee uur zal noodig blijken, terwijl voor de bereiding van de melk voor 50 kinderen bij het dagelijksch gelijktijdig werkzaam zijn van drie dames gevorderd wordt ongeveer 3,5 uur, zoodat voor een inrichting voor 50 kinderen zes dames, om den anderen dag drie aan drie werkende, moeten helpen voor de bereiding der melk. (...)

Teixeira de Mattos rekent dat door een dergelijke inrichting met een verpleegtijd van slechts 30 dagen per kind, 350 kinderen 's jaars zouden kunnen worden geholpen. Nu is het volkomen juist, dat voor een zeker aantal kinderen de borstvoeding de eenige redding is, doch de grootte van het sterftcijfer wordt niet door het te gronde gaan van deze kinderen veroorzaakt. Het grootste contingent wordt geleverd door de kinderen, die zeer goed koemelk in den een of anderen vorm kunnen verdragen, aan wie echter de koemelk in slechten vorm of op ondoelmatige wijze wordt toegediend. Dergelijke kinderen kunnen uitstekend worden geholpen in een inrichting als de mijne, zooals ik boven heb beschreven. Voor dezen is een zuigelingenkliniek absoluut onnoodig. Moge dus een zuigelingenkliniek in Nederland gewenscht zijn om te vormen met een centrale voor goede minnen, om te kunnen helpen de kinderen voor wie de borst de eenige redding is; moge een dergelijke inrichting vooral gewenscht zijn in het belang van wetenschap en onderwijs, opdat de aanstaande arts in de gelegenheid kan worden gesteld beter dan tot nu toe de moeilijkheden te leeren kennen aan de voeding van een zuigeling verbonden, waarvoor hij meer dan thans de wetenschap zal leeren waardeeren, welke zich ten doel stelt die bezwaren te overwinnen; als praktisch middel om de te groote zuigelingensterfte krachtig te doen dalen, zullen in de eerste plaats inrichtingen in den geest van de in Frankrijk werkende 'Gouttes de lait' in groote getale moeten worden opgericht.

Uit: Prof. dr. M.J. van Lieburg, *Een eeuw consultatiebureau in Nederland 1901-2001*, Rotterdam: Erasmus Publishing, 2001, p. 23-24.